

Det anorektiske evangelium

Af cand.theol. Giovanna Alesandro

I en kønsteoretisk-eksegetisk undersøgelse af sammenhængen mellem anoreksi og Johannesevangeliet udforskede jeg med mit speciale en række udsagn i evangeliet. Jesus siger fx.: “Jeg har mad at spise, som I ikke kender til” (4,32), og: “Jeg er livets brød. Den, der kommer til mig, skal ikke sulte, og den, der tror på mig, skal aldrig tørste” (6,35), eller: “Jeg er livets brød. Jeres fædre spiste manna i ørkenen, og de døde” (6,49). I disse og lignende udsagn bliver den jordiske mad sat over for en anden og højere form for føde. Den johannæiske Jesus tager således ikke bare afstand fra egentlig føde, men giver også udtryk for et ideal, som går ud på at overvinde det menneskelige behov for næring.

Uundgåeligt leder disse udsagn tanker hen på de symptomer, som indgår i diagnosticeringen af vor tids anoreksi. Anoreksi består af en vægring ved mad, men det er ikke tilstrækkeligt at beskrive anoreksi rent negativt, for så opdager man ikke, at vægringens mål er en transformation, der handler om at transcendere kroppen. Man kan derfor sige, at Johannesevangeliet og anoreksi deler en struktur: transformation. I Johannesevangeliet er denne transformation nært knyttet til

idéen om Guds børn som et nyt slægtled. Allerede prologen skaber denne forbindelse: “Alle dem, der tog imod ham, gav han ret til at blive Guds børn. Dem, der tror på hans navn, de er ikke af blod eller af køds vilje eller af mands vilje, men undfanget af Gud” (Joh 1,12-13).

Transformationen er indeholdt i denne undfangelse, og det var netop disse vers, der fik religionshistorikeren Adele Reinhartz til at undersøge sammenhængen mellem Aristoteles’ forståelse af undfangelse og Johannesevangeliet. I sin artikel “‘And the word was begotten’: Divine *epigenesis* in the Gospel of John” har Reinhartz beskrevet den tætte forbindelse mellem idéen om undfangelse hos Aristoteles (385-322 f.Kr.) og Johannesevangeliet. I Aristoteles’ værk *De generatione animalium* beskrives undfangelse ud fra en empirisk-filosofisk undersøgelse, og Johannesevangeliet anvender flere termer, der er centrale for Aristoteles’ idé om undfangelse: arkhé, logos, og pneuma. I sit arbejde har Reinhartz peget på den centrale rolle, som netop disse termer spiller i Johannesevangeliet generelt og i prologen specifikt. Johannesevangeliets brug af de aristoteliske termer rummer dog en endnu uudforsket kønsproblema-

tik: I Aristoteles' teori spiller både det mandlige og det kvindelige en vital rolle i undfangelsen. Evangeliet derimod anvender kun den del af Aristoteles' teori, der er knyttet til det mandlige. Denne kønsproblematik ved undfangelsen har konsekvenser for evangeliets forhold til både kvinder og mad. Transformationen kommer til at dreje sig om at transcendere begge dele. Denne transformationstanke har påfaldende meget til fælles med det, vi i dag kalder anoreksi.

Til at belyse transformationstanken i Johannesevangeliet anvendte jeg den amerikanske litteraturprofessor Leslie Heywoods (f. 1964) teori om sammenhængen mellem kultur og anoreksi. I sin analyse af anoreksi som et vestligt kulturfænomen mener Heywood, at den anorektiske struktur tidligst og tydeligst er kommet til udtryk i Aristoteles' *De generatione animalium* og i *De anima*. Her bliver krop og sjæl *gendered* (herefter kaldet 'kønnede') enheder, som skal ses som to separate størrelser. Denne spaltning og samtidige 'kønning' af mennesket, mener Heywood, ligger til grund for den anorektiske struktur, der ser kroppen som kvindelig og som 'for meget' (Heywood 1996, 67). Aristoteles bliver altså ifølge Heywood et begyndelsespunkt, hvor strukturerne for den anorektiske logik træder frem. Denne logik kommer også til at afspejle sig i måden, den vestlige verden forstår mænd og kvinder på: Kvinden som billedet på krop og manden som billedet på sjælen. Heywood nævner det aldrig selv, men ifølge Aristoteles repræsenterer kvinden netop en mangel: Hun har ikke ånden, som manden har. Hendes 'for meget-hed' er i virkeligheden en 'for lidt-hed', og det stemmer

overens med det paradoks, Heywood ser ligge til grund for den anorektiske logik. Den anorektiske logik går, forenklet sagt, ud på at transcendere det kvindelige, som historisk set har været anset som 'lavere' end det mandlige. Logikkens rygrad er en transformation, hvis mål er at eliminere alt, hvad der er kvindeligt. Til sin analyse oplister Heywood syv punkter, som til sammen udgør den anorektiske logik. De syv punkter kan påvises i evangeliet, og kaster, overordnet set, lys over en den anorektiske struktur, som er til stede i evangeliet. Tre af punkterne fokuserede jeg særligt på, nemlig forholdet til mad, seksualitet, og identifikation med det maskuline.

Det er vigtigt at få Aristoteles med for at vise, hvordan hans teori om undfangelse kan siges at danne forlæg for Johannesevangeliets idé om undfangelsen af det nye slægtled, som Guds børn udgør. For Aristoteles kræver undfangelsen, at den mandlige sperm (vand og pneuma) blander sig med den kvindelige (blod og materie). Aristoteles' system bygger på en principiel ligestilling, hvor det kvindelige dog udgør noget lavere qua kønningen af kategorierne. Alligevel er det kvindelige en nødvendighed og noget, der skabes udfra. Når Johannesevangeliet anvender den aristoteliske terminologi som forlæg, men udelader det ene princip og dermed ekskluderer det kvindelige fra undfangelsen af Guds børn, træder den anorektiske struktur tydeligt frem: identifikationen med det maskuline, ekskluderingen af det kvindelige, nægtelsen af jordisk mad og en transformationstanke hen imod udslettelsen af begæret, som også bliver en negation af seksualiteten. Min påstand er, at Johannesevangeliet i

tre afgørende passager demonstrativt viser et opgør med Aristoteles' tanke om undfangelse og i stedet giver udtryk for den anorektiske logik: Først i 3,3-5, hvor Jesus fortæller at den nye generation skal blive til gennem vand og pneuma (her er intet kvindeligt bidrag). Dernæst i 4,13-15, da Jesus møder den samaritanske kvinde ved brønden (her viste min eksegesi at tekstens indre logik kræver at kvinder bliver mænd, hvis de vil være en del af den nye generation 'Guds børn'). Til sidst i 4,31-34, hvor Jesus nægter at spise.

Identifikationen med det maskuline er et afgørende træk ved den anorektiske logik, der fører til en afvisning af seksualiteten og maden, da begge dele er knyttet til det feminine. Ligeledes er identifikationen med det maskuline på det kvindeliges bekostning et afgørende træk ved genundfangelsen som beskrevet i Joh 3,3-5. Denne genundfangelse får konsekvenser for kvindens status i det nye slægtled. Hvis kvinden vil være en del af den nye generation, må hun aflægge sig sin kvindelighed (dette eksemplificeres bedst i 4,13-15 med den samaritanske kvinde, der efterlader sin krukke ved brønden). Det kan hun fx gøre ved at undertrykke sin seksualitet og stoppe med at begære. Men det når ikke udover det symbolske, for det kvindelige bliver ved med at spøge, ligesom man tror, man er sluppet af med det. Maden er det kvindeliges genkomst, som det ikke bare for kvinder gælder om at lægge afstand til, det gælder også for mænd. Afgrænsningen over for det kvindelige er ikke komplet, førend behovet for mad er overvundet, hvilket er tematiseret i Joh 6.

I mit speciale undersøgte jeg, hvorvidt

man kunne kalde Johannesevangeliet for aristotelisk-anorektisk. At tankegangen er aristotelisk behøver ikke videre uddybning: Den aristoteliske idé om undfangelse er allerede synliggjort i evangeliet. At kalde tankegangen aristotelisk-anorektisk betyder med den anorektiske logik *in mente*, at evangeliet bruger Aristoteles' teori anorektisk. Heywood mente, at kulturen, der devaluerer kvinder, kunne spores tilbage til Aristoteles' kønnede kategorier, hvor det kvindelige indtager en lavere position end det mandlige. Ifølge Heywood begynder den anorektiske logik med spaltningen af krop og ånd og den dertil hørende kønning. Jeg derimod mener ikke, at der som sådan ligger en anorektisk logik i Aristoteles' teori om undfangelse. I stedet mener jeg, at det er med Johannesevangeliets brug af teorien, at den anorektiske logik kommer til syne: For Aristoteles er undfangelsen af kvinden *ikke* en fejl. Kvinden rangerer i Aristoteles' teori ganske vist under manden, men hun er nødvendig og et principielt ligestillet princip. I evangeliet derimod devalueres det kvindelige – og dermed kvinder – fuldstændig. Det handler om at blive det kvindelige kvit gennem genundfangelsens transformation. Ligesom den anorektiske transformation drejer sig om at gøre sig fri af det kvindelige. Deraf Johannesevangeliets aristotelisk-anorektiske tankegang.

Denne anorektiske struktur, der manifesterer sig i en transformationstanke, hvis mål er at aflægge sig det feminine, er ikke bare et kulturelt træk, der er typisk for i dag. Min undersøgelse viste, at den anorektiske logik manifesterer sig i litteraturen på tværs af årtusinder. Med mit speciale påviste jeg i tilstrækkelig

grad den anorektiske logik i teksten til at kunne kalde den en selvstændig gennemgående struktur i Johannesevangeliet. Det betyder ikke, at forfatteren har haft en bevidst strategi om at skrive kvinderne ud, eller at han har ment, at kvinderne ved at sulte sig kunne blive mænd. Der er snarere tale om en ubevidst struktur, som vi i dag med analyseværktøjer kan læse frem af teksten.

Heywood gør som nævnt Aristoteles til ophavsmand og begyndelsespunkt for den anorektiske logik. Jeg mener, den er en dybere ideologi, som går udover Aristoteles, og som næppe kan spores til et enkelt individ eller isoleres til et bestemt punkt i tiden. Skulle man alligevel forsø-

ge sig med at angive en begyndelse, kunne man begynde med begyndelsen: Gud skabte kvinden af et ribben. Ribbet står som det ultimative symbol på anoreksi. Senere er det kvindens spisning, der får parret smidt ud af paradiset, hvis konsekvens bliver, at Gud sender sin søn for at perfektionere mennesket til (bage til) en enhed. Den enhed, der nu kræver udgrænsningen af kvinden for at være perfekt. Den anorektiske logik er måske en moderne opdagelse, men den er ikke isoleret til den moderne verden. Præcis hvor kristendommen hører hjemme her, og hvad dens rolle er, vil jeg gerne undersøge videre.

Global Christianity: Church History and African Studies in Dialogue
AKH/CAS-Seminar om global kirkehistorie:
A Seminar for Niels Kastfelt

Florian Wöller: “Oikouμένη and the Global Church:
Notions of Worldwide Christianity in Late Antiquity”

Karen Lauterbach: “Experiences and Expressions of Global Lived Christianity”

Niels Kastfelt: “The Life and Death of Wilberforce Myahwegi.

A Local Story of Global Christianity”

Tid: Onsdag den 16. september 2020 kl. 13.15-16.00

Sted: Oplyses senere

Arr.: Afdeling for Kirkehistorie og Center for Afrikastudier

*Se alle fakultetets åbne arrangementer på teol.ku.dk
Eventuelle ændringer annonceres også her*